

Известно е, че в старинния цигански фолклор особено място се отделя на присъствието на нощта. Тя има не само очевидните смислови послания, свързани с природно-метеорологичните и астрономичните ѝ ангажменти и дефинитивности. Нощта има и един много по-дълбок и полисемантичен пласт на ценностно-нормативни послания, в които се акумулират и възпроизвеждат редица от константните, стожеровите измерения и специфики на циганското битие, на ромската съдба. **Нощта е дискретен образ, репродуцираща се алузия тъкмо за онази предисторичност, за която по-напред стана дума. Тя е пространството на недовършената, неопознатата, несбъдналата се тоталност на някой субект (бил той индивидуален или етничнообщностен). Нощта е обещанието за едно „утре“, за едно бъдеще, за едно по-друго „дневно“ измерение за природата на човешкото същество. И същевременно тя е горчивият упрек, страдателната картина, поразяващата със своите особености процесивност на една застиналост, на определен покой, на една мълчалива прекъснатост и непрекъснатостта на циклите на общоисторическата „метеорология“ и „астрономия“, на онова сънливо, недостатъчно будно и заявяващо с цялата си сила и глас съществуване на субекта, който е само донякъде буден в себе си, но не е изцяло във и за себе си, какъвто той може и трябва да е през „деня на историческото“, на реалното обществено и историческо процесуално и събитийно равнище. Тъкмо тази символна изказност и образност между деня и нощта в циганската орис, съдба и екзистенция имат своето неотменно – невинаги, разбира се, осъзнато и заявено – присъствие и функционално влияние върху огрубената и редуцирана тоталност на ромското битие, на разкриващата се в своята трагична представеност циганска душа.**

Естествено, предисторичността на циганина, пулсираща в очертанията на нощните измерения на ромския проблем, не е едностранно семантично предопределена и изобразена, защото тя има своите прелести, своето очарование, своята тайнственост, които (ако бъдат проумени в тяхната взаимовръзка и ценностна консеквентност) биха дали много добри плодове за размисъл не само за нощните, но и за дневните параметри на действително историчната ромска душевност, битност и съдба.